

U Bosni i Hercegovini zbog destruktivnosti rata, a onda i neoliberalnih ekonomskih politika, narodu ove države su ostale isključivo vode i šume kao mjesto svojevrsne obrane od koalicije države i kapitala koja nemilice iskorištava njegove resurse. Pritom su često i te rijeka, a pogotovo šume svojevrsna nepisana i neregulirana socijalna mjera. Kad govorimo o Bosni i Hercegovini u kontekstu šuma, govorimo o najbogatijoj europskoj zemlji. Način na koji se u toj državi (ne)upravlja šumama pak ostavlja dojam da se radi o resursu kojeg je lakše regenerirati nego posjeći. Uzroci su klasično svjetski i klasično bosanski: eksploatatorskoj poduzetničkoj stihiji wanna be elita i njihovim investitorima na putu stoje tek šume branjene ljudima.

Sada već možemo, bez većih ustručavanja, govoriti o svojevrsnoj matrici iskorištavanja resursa na europskoj (polu)periferiji. To potvrđuju i iskazi aktivista za okoliš u ovom tematu. Nakon uništavanja industrije i privrednih sektora koji su masovno zapošljavali radnu snagu ovog područja, nakon rata i privatizacijskih procesa, došlo je i vrijeme za nemilosrdnu eksploataciju prirodnih resursa, ali srećom, i masovnu, što organiziranu što reflesknu, reakciju stanovništva. Osiromašeno stanovništvo u njima pronalazi dodatni resurs za preživljavanje, najčešće kroz iskorištavanje drva kao energenta ili kroz berbu šumskih kultura koje se onda najčešće prodaju pored frekventnih magistralnih puteva. No umjesto da za eksploataciju šuma okrivimo njene siromašne građane koji si time namiruju dohotke ili pak nepostojeću energetska infrastrukturu, pokušajmo razloge naći u nekim drugim dinamikama koje uključuju s jedne strane domaće vlasti i drvnu industriju, ali vrlo često i globalne ekonomske igrače.

Možda upravo u tome što su šume i svojevrsna socijalna mjera, a i to što se njihova važnost za kvalitetu života mjeri i osjeti u nekim većim vremenskim periodima, možemo naći razloge zašto nisu toliko od pod lupom, osim par ekoloških aktivista i šumarskih eksperata. U nekom brzinskom mapiranju ekološke slike Bosne i Hercegovine da se primijetiti da je građanski aktivizam protiv izgradnje malih hidroelektrana prerastao u svojevrsan bunt sa konkretnim rezultatima, od rijeke Kruščice preko Bjelave do Neretvice. S druge strane šumsko bogatstvo i njihova eksploatacija i dalje ostaju područje u kojima se ne primjećuju takve aktivnosti, iako se već odavno u medijima govori o "jagmi za drvnim bogatstvom" koja se najvjernije oslikava kroz porast tvornica za preradu paleta ili sječama i odvozom drveća kojem se gubi svaki trag.

Prema agenciji Ujedinjenih naroda za prehranu i poljoprivredu FAO-u Bosna i Hercegovina je šumski najbogatija zemlja regiona, i jedna od najbogatijih u Europi. Taj podatak govori sam za sebe kolika je ekološka i socijalna važnost šuma u ovoj državi, ali i koliki je ekonomski interes za njenu eksploataciju, pogotovo ako je ona neplanska i nekontrolirana.

Toj neplanskoj i nekontroliranoj eksploataciji šuma u Bosni i Hercegovini pogoduje nekoliko faktora. Prvi je zasigurno, kao i u drugim oblastima, ustroj same države, pa onda i organizacija vlasništva i upravljanja šumskim bogatstvima što je posebice problematično u Federaciji Bosni i Hercegovini gdje ne postoji ni krovni zakon o šumama, iako je nominalno upravo entitet vlasnik šuma kojim onda upravljaju kantonalna javna poduzeća. Uz njih, bitni akteri su svakako i lokalna samouprava i to pogotovo u ruralnim predjelima Bosne i Hercegovine gdje su šume gotovo i jedini preostali resurs koji onda služi općinskim vlastima da s njime mešetare kao s vlastitom djedovinom kroz aranžmane s domaćima moćnim građevinskim investitorima ili pak multinacionalnim kompanijama.

Prirodne katastrofe otkrivaju razmjere šumske štete

Ono što ćete čuti i od eksperata u području šumarstva, ali i od ekoloških aktivista, jeste da je nemoguće procijeniti na koji način i do koje mjere se sijeku bosanskohercegovačke šume. Ne postoje egzaktni podaci, a posljedice te nemile sječe vide se tek u trenutku kada priroda pokaže svoju razornu snagu poput poplava 2014. godine koje su posebice razorne bile u brežuljkastom i šumskom području Srednje Bosne noseći sve pred sobom i izazivajući odrone i klizišta koja nastaju upravo zbog prekomjerne sječe šuma. Tako da, umjesto egzaktnih podataka za koje su trebale biti nadležne javne institucije koje se ne bave ili ne žele baviti time, ostaje nam narodna i aktivistička etnografija koja je i u povijesti ovog područja služila za stvaranje i sklapanje slike o stvarnosti u nedostatku nekih drugih alata. Poslužit ćemo se njome i u ovom slučaju, a da bismo bar donekle dočarali sliku šumske pljačke po Bosni i Hercegovini kroz nekoliko slika.

Krenut ćemo sa glavnim gradom, odnosno njegovom okolicom. I samo Sarajevo iz godine u godinu svjedoči ekološkoj katastrofi i zagađenju zraka u čiju konačnu formulu ulazi i razaranje urbanog zelenila, ali i prekomjerno krčenje šuma u njegovoj okolini. Naime, prevelika zagađenost ovog urbanog centra da se zahvaliti i manjku zelenih površina u samom gradu i nepostojanju ventilacijskih koridora koje bi te zelene površine osigurale i eventualno „upile“ zagađeni zrak. O tome je nedavno na predavanju u sklopu programa Učionica, Udruženja Crvena, govorio i profesor sa Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu Dalibor Ballian. On je među ostalim apostrofirao da je najveći problem šumarstva u Bosni i Hercegovini danas upravo njihovo neregulirano korištenje i iskorištavanje. Po dokaz te nereguliranosti, a onda i već spomenutih odnosa različitih razina vlasti u gospodarenju šumama, ne treba ići daleko od Sarajeva koji se duši u smogu. Dovoljno je otići par kilometara u planine koje okružuju grad i upravo ga spašavaju od još veće ekološke katastrofe. Na obroncima Bjelašnice koji pripadaju Općini Trnovo, već se nekoliko godina

dešava ekocid i sustavna pljačka drvene sirovine.

“Zlato” za siromašne

Naime, na obroncima Bjelašnice, kao i na nekim susjednim planinama koji pripadaju drugom bh. entitetu, već se odavno krči, kopa i ruši s ciljem izgradnje novih turističkih kapaciteta. Od slavni olimpijskih planina na kojima se gradilo s nekim planom, funkcijom i regulacijom, ostale su goleti na kojima su nikla turistička naselje bez ikakvog plana i infrastrukture. Jedno od njih je i sportsko-poslovni centar na Bjelašnici u sklopu čije izgradnje je posječeno 3.5 Ha šume za koju se i dalje ne zna gdje je završila, odnosno u čije sve svrhe i za čiji je profit iskorišteno tisuću kubika bukve. To je općinskim vlastima, investitorima i izvođačima radova uspjelo unatoč tome što kantonalna vlast nije odobrila okolišnu dozvolu i usprkos činjenici da su kantonalni šumarski inspektori sve to zabilježili i prijavili. Razgovori koji su pritom kolege iz Centra za istraživačko novinarstvo vodili s akterima ove priče, zvuče gotovo pa nevjerovatno i više nego vjerno svjedoče o tome do koje je, gotovo komične razine, dovela deregulacija šumskih resursa u Bosni i Hercegovini. Načelnik općine se pravi lud i ignorira kantonalne vlasti i eventualno plati mini-kaznu, građevinskog investitora ionako nije briga za šume, a iz priče su kao dobitnici izašle i lokalne firme koje se bave sječom i obradom drveta. Drugim riječima, sve strane su namirene, Sarajevo se guši u smogu, šume nestaju, ali nema veze. Skijat će(mo) se!

Za drugi primjer ćemo otići do Srednje Bosne i gradića Vareša. Tamo nema skijališta, ali ima zlata. Ili se bar tako mislilo. Naime, prije par godina ova čaršija na koju se potpuno zaboravilo i koja je jedna od klasičnih priča naše deindustrijalizirane periferije, završila je u svim regionalnim medijima. Britanski Adriatic Metals sa svojom kćerkom firmom Eastern Mining, registriranom u Australiji, od Vlade FBiH dobio koncesiju za istraživanje i površinske iskope s ciljem pronalaska ruda. Iako se u medijima senzacionalistički širila priča o nalazištima zlata, primarni interes ove australske kompanije, vađenje je nešto manje plemenitih metala poput cinka, olova i barita. Naravno, dominantan medijski diskurs povodom ovog slučaja bio je svečarski što i ne čudi s obzirom na potpunu ekonomsku devastaciju ovog kraja. Nova radna mjesta i ekonomski napredak zapostavljenog kraja bio je u centru pozornosti. Međutim, Općina Vareš je 70 posto svojom površinom pokrivena šumama kojima se, kao i u ranijim primjerima, upravljalo neplanski i nekoordinirano između različitih razina vlasti koje gospodare tim resursima. Dolazak britanskih rudarskih investitora i njihove tek ispitne bušotine, ostavile su pustoš u šumskom pokrovu oko Vareša. Tome zasad tek svjedoče slike entuzijasta i istraživača koji su ih zabilježili na svojom Facebook profilima poput profesora Balliana. Međutim, tu priča sa eksploatacijom i

uništenjem šuma ne prestaje. Općina Vareš je nedavno omogućila investitorima iz Saudijske Arabije da na šumovitim obroncima planine Zvijezde grade turističko naselje. Ta činjenica će samo dodatno narušiti biodiverzitet toga područja, a infrastruktura koja bi se postavila za ladanje bogatih šeika neće imati nikakvu javnu funkciju i samo može dodatno naštetiti okolišu ovog područja. Ali dugoročne posljedice ovakvih odluka i upravljanja šumskim bogatstvima malo koga zanimaju.

Dugo je vremena osnovni narativ kad se govori o okolišu u Bosni i Hercegovini, a onda i o iskorištavanju šuma bio moralizatorski. Sva se odgovornost svaljivala na neodgovorne pojedince i nekulturan narod. Naravno, edukacija u polju zaštite okoliša je gotovo nikakva, pritom nedostatak ikakve okolišne infrastrukture, a bome i zakona i regulacije specifičnih prirodnih resursa pogoduje „nesavjesnosti građana“. Međutim, to je tek manji dio problema. Kao što smo pokazali, šume u Bosni i Hercegovini ne nestaju zbog nesavjesnih građana, nego zbog sprege interesa države i kapitala, odnosno neslužbene koalicije nefunkcionalne države i njenih elita s europske periferije i stranih investitora. U tome svemu bitnu ulogu igraju i lokalni posrednici i općinski načelnici koji time namiruju vlastite male feude, a vjerojatno i privatne džepove. Nakon borbe protiv izgradnje malih hidroelektrana koja je u Bosni i Hercegovini i regionu poprimila dimenzije pravog društvenog pokreta, vrijeme je da se ta borba proširi i na druge fronte – na šume. To svakako iziskuje i neke drugačije metode i pristupe, ali prije toga, razmjenu iskustva i znanja između aktivista s cijelog Zapadnog Balkana kojima ne preostaje ništa drugo nego da se ujedine oko te zajedničke borbe jer priroda nema granice.

Izvor: bilten.org